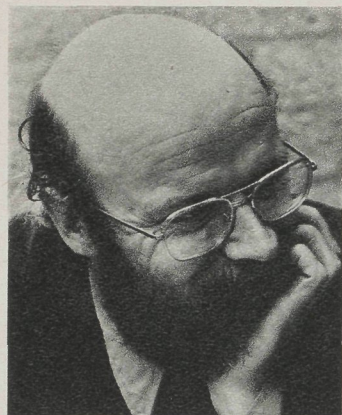

Dr. Roelf Haan: Tegen de Revolutie

Naar aanleiding van wat ik eerder schreef, is enige discussie ontstaan waarop ik nog verder moet ingaan, zij het noodgedwongen op zeer beperkte wijze. Mij werden toegezonden het hoofdartikel van het Friesch Dagblad van 14 nov. jl. en dat van het Nederlands Dagblad van een dag later, beide betrekking hebbend op mijn column in het VU-magazine van dezelfde maand. Eerstgenoemd artikel liet zo weinig oordeelsruimte voor de lezer en was ook overigens van dien aard dat er hier niet op wordt ingegaan; het Nederlands Dagblad evenwel presenteerde een waardevol commentaar. Het blad stemt in met de teneur van mijn betoog en schrijft: „Onveranderd geldt ook vandaag de waarschuwing uit Exodus 23:2 „Gij zult de meerderheid in het kwade niet volgen!” „Befehl ist Befehl” is nooit een excuus, of dat bevel nu van een dictator of van een volksvergadering komt, en het Gode meer gehoorzaam zijn dan de mensen geldt ook ten aanzien van besluiten in een parlementaire democratie”. Met deze laatste toevoeging doet de hoofdredacteur van het Nederlandse Dagblad zelfs nog een stap verder.

Twee bezwaren heeft hij echter. Mijn aanduiding van de bijbelse maatstaf voor denken en handelen vindt hij te ruim, of liever de hantering te zwak, daar ik had gesproken van een waarheid die men moet zoeken, terwijl deze, zo zegt hij, ons juist reeds is gegeven: „Nabij U is het Woord!” Ik geloof dat hier zowel instemming als voorzichtigheid past. Niet alleen maken wij de waarheid niet (zoals ik schreef), maar ook bezitten we haar niet. Bijbels is juist het „Zoekt Mij” (en er wordt bij gezegd wáár); „zoekt eerst het Koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid”. Dat dat laatste niet zo eenvoudig is, blijkt al spoedig wanneer we tot in de theologie toe stuiten op de *denkschema's* van de wereld (Rom. 12:2), waar we doorheen hebben te breken. Wordt niet gelijkvormig aan het gangbare economisch model! Heeft het in de moderne wereld van kerkelijke zijde niet haast totaal ontbroken aan een adequate *sociale ethiek*? „Wil de kerk goed profetisch bezig zijn”, schrijft Schuurman in zijn door de Nederlandse Zendingsraad uitgegeven brochure „*Afhankelijkheid en over-*

heersing”, dan dient er terdege op de concrete werkelijkheid van alle dag gestudeerd te worden”.

Het Nederlands Dagblad heeft nog een bezwaar; in feite ging ik de vorige maand op deze kwestie reeds in. Predik ik geen revolutie? Moet van de Anti-Revolutionaire Partij een Revolutionaire Partij worden gemaakt? Mag het wettig gezag worden weerstaan? Maar op deze vragen geeft het blad zelf reeds een antwoord in het boven weergegeven citaat. Het recht van opstand, waarop een groep van extremisten als de Watergeuzen zich baseerden, werd verdedigd in de gereformeerde theologie.

De moderne geschiedenis echter is het toneel van een wereldomspannende en destructieve revolutie in de volle negatieve betekenis van het woord, nl. de kapitalistische. Men kan Abraham Kuyper citeren om er op te wijzen hoe deze „geen grenzen van land of volk eerbiedigt” en aan „alle leven” de wet wil stellen. Is de strijd hiertegen een revolutionaire of antirevolutionaire strijd?

En, wat het staatsgezag betreft, men kan bij uitstek in Zuid-Amerika zien hoe overheden, verre van *overheidsgezag* uit te oefenen ook de sterke arm kunnen vertegenwoordigen van de *bezittende klasse*. Spreekt de sociologie van *funktionele differentiatie*” en de calvinistische wijsbegeerte van „*souveriniteit in eigen kring*”, de Zuidamerikaanse situatie is veelal zo dat we moeten erkennen „*Gij beweegt mij bijna marxist te worden*”: de machthebbers in de kerk, in de staat, in het onderwijs, in de ondernemerswereld tot in de vakbeweging toe, in de communicatiemediën, kortom in het gehele culturele leven, blijken bijna steeds weer dezelfde te zijn, op al deze ogenschijnlijk gescheiden terreinen te werk gaande volgens het ene gezichtspunt van het gegrepen en bewaakte klassebelang. Het kapitalisme verschaft de bijbehorende ideologie, staande te houden waar mogelijk door brood en spelen, waar nodig door door militaire terreur. Het beroep op de democratie dat bij voorbeeld de Amrobank doet bij de verdediging van zijn Zuid-Afrikabeleid — en hier kom ik op mijn antwoord aan ds. Van der Beek (Zie VU-magazine nov. jl.) — duurt dan ook

maar zo lang als het uitkomt! Het land in kwestie, Zuid-Afrika, heeft niet eens een democratie. Van de reeds een eeuw in gang zijnde kapitalistisch-technocratische wereldrevolutie moet zelfs gezegd worden dat zij democratie in politieke zin op den duur (vaak ook van de aanvang af) uitsluit, zoals op rampzalige wijze in Chili weer is gebleken. Het kapitalisme doet zich kennen als een *totalitaire* kracht, een *Befehl ist Befehl* voortvloeiend uit het verabsoluteerde eigenbelang van de kapitalistische onderneming (met zijn belanghebbenden als werknemers, aandeelhouders, consumenten en bureaucratieën).

Onverholen komt deze maatstaf tot uitdrukking in de brief d.d. 29 april 1975 van de Amrobank aan de Wereldraad van Kerken. Natuurlijk wilde Amro niet stellen dat zij volstrekt geen andere ethische maatstaf hanteert dan haar verabsoluteerde eigenbelang (de onderneming is haar eigen doel). Zij wil van een transactie afzien als er een direct (= geen analyse behoevend!) verband bestaat met de misdadigheid waarmee het krediet wordt gebruikt *en* als tevens deze activiteit geheel staat of valt met de verlening van het bankkrediet. Maar dit betekent dat de bank geen enkele extreme ethische verantwoordelijkheid (medeplichtigheid) erkent, tenzij in volkomen hypothetische gevallen. Ds. Van der Beek wil de negatieve externe effecten van het ondernemershandelen door de *overheid* laten opknappen. Daarmee vraagt hij om een totalitaire overheid, want aan een dergelijke ethische correcties is geen eind. En inderdaad kan de ene totalitaire tendens slechts door de andere bestreden worden, *tenzij men bereid is tot zelfkritiek*. Het is de verdienste van de Amrobank zo duidelijk en openlijk het ontbreken van een eigen maatstaf hiervoor te hebben beleden.